

**СТІЙКІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
В ХОДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ**

Чорний В. С. доктор філософських наук, професор,
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем ЗС України
<https://orcid.org/0000-0003-0342-1188>

Романишин А. М. кандидат педагогічних наук, доцент,
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем ЗС України
<https://orcid.org/0000-0003-3115-5999>

Останчук О. П. кандидат історичних наук,
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем ЗС України
<https://orcid.org/0000-0002-0991-0778>

У статті розглядається проблема психологічної стійкості військовослужбовців Збройних Сил України. Внаслідок проведеного теоретичного аналізу проблеми дослідження розглянуто вплив психологічних чинників сучасної російсько-української війни на стійкість українських військовослужбовців.

Ключові слова: психологічна стійкість; бойова активність; екстремальна ситуація; емоційне напруження; психогенні втрати.

Вступ. Сучасна російсько-українська війна актуалізувала питання докорінного переосмислення колишніх раніше стійких стереотипів, сформованих ще за часів відносно мирного життя, засвідчила необхідність врахування та оцінювання засадничих психологічних чинників, таких, зокрема, як психологічна стійкість військовослужбовців. Як відомо, низький рівень стійкості до стресу, нездатність військовослужбовця протидіяти його деструктивному впливу, призводять до негативних наслідків у психічній, професійній та поведінковій сферах. Наявна статистика та наукові дослідження стану цієї проблеми, переконливо доводять необхідність ретельного формування та підвищення бойової активності та психологічної стійкості військовослужбовців під час виконання завдань за призначенням. Так, зокрема, за статистикою різних воєн та армій, психогенні втрати на театрі військових дій складають 6,6–12,7% від загальної чисельності військ (сил) і до 30% від загального числа санітарних втрат (Bocharov M. M., 2016).

Американські дослідники зазначають, що у період Першої світової війни психогенні втрати Збройних сил США склали 100 тис. осіб, а у період Другої світової війни – 1 млн. осіб. Під час війни у Кореї безповоротні психогенні втрати американців склали 4, а у В'єтнамі – 7 на кожну тисячу військовослужбовців. У період війни Ізраїлю проти Лівану, 9% ізраїльських солдатів і офіцерів були виведені з ладу через низьку

психологічну стійкість та втрату бойової активності. За оцінками американських психологів зі складу військових частини, які перенесли ядерний вибух, лише 12–15% військовослужбовців зберігає здатність виконувати завдання за призначенням, 75% тимчасово, а 10–15% на тривалий час втрачають боєздатність через розлади нервової системи (Hrytsevych T. L. та ін., 2022).

У Кувейтському конфлікті загальні психогенні втрати іракських військовослужбовців після масованих бойових ударів американської авіації протягом перших трьох діб склали: у регулярній армії – 45%, серед ополченців-непрофесіоналів – 68–70% (Hrytsevych T. L. та ін., 2022).

У наукових джерелах з проблем посттравматичного стресового розладу та бойової психічної травми, найчастіше зустрічається як середній показник їхнього поширення – 25-30% від кількості особового складу, який брав участь у бойових діях. Окремі дослідження свідчать, що віддалені наслідки бойового стресу, власне кажучи різний рівень посттравматичного стресового розладу (бойової психічної травми), мають від 50 до 55% учасників локальних воєн та військових операціях за останні десятиліття (Blinov O. A., 2016).

Вивчення досвіду ведення бойових дій радянськими військами в Афганістані засвідчило, що 34% санітарних втрат серед військовослужбовців склали психічні розлади. А дослідження психологічної

стійкості особового складу, з прикладу льотних екіпажів, під час бойових дій в Афганістані виявило, що зі збільшенням тривалості ведення бойових дій кількість психологічно стійких льотчиків постійно зменшувалася. Вже на четверту-шосту добу з початку участі у бойових вильотах було виявлено екіпажі з низькою психологічною стійкістю. Найбільше їх виявлялося до дев'ятого місяця постійного ведення бойових дій. Проте, окремі льотні екіпажі продовжували діяти в бойовій обстановці впевнено та холоднокривно протягом усього часу перебування в Афганістані (Synyshyna V. M., 2011).

Актуальність зазначеної проблематики визначається також й тим, що в категоріальному апараті психології немає однозначного тлумачення поняття «психологічна стійкість», яка найчастіше розглядається лише з позиції успішної адаптації до середовища чи стабільності/нестабільності емоційної сфери, а це не сприяє розумінню механізмів, чинників та критеріїв успішно сформованої психологічної стійкості у повному обсязі. Незважаючи на існуючі дослідження, які присвячені проблематиці стійкості особистості, на сьогодні, недостатньо вивченим залишається питання про те, що репрезентує собою стійкість, як властивість особистості військовослужбовця.

Водночас, актуальність дослідження в умовах ведення бойових дій визначається такими чинниками:

- триваючою російсько-українською війною;
- врахуванням особливостей психологічної структури кожного військовослужбовця;
- наявність у кожного військовослужбовця власного досвіду саморегуляції психічних процесів;
- організацією та проведенням періодичних курсових тренінгів щодо підвищення рівня психологічної стійкості військовослужбовців;
- пошуком інноваційних підходів і методик щодо діагностування та коригування психологічної стійкості особистості кожного військовослужбовця.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні впливу психологічних чинників сучасної російсько-української

війни на стійкість українських військовослужбовців.

Завдання. Досягнення означеної мети зумовило постановку та виконання дослідницького завдання спрямованого на виявлення особливостей психологічних чинників, обґрунтування напрямів професійної підготовки та практичної діяльності, пов'язаних з формуванням і підтриманням психологічної стійкості українських військовослужбовців з урахуванням стандартів країн-членів НАТО.

У статті дістали подальшого розвитку напрями зниження негативного впливу психологічних чинників на стійкість та бойову активність українських військовослужбовців з урахуванням досвіду сучасної російсько-української війни та функціонування збройних сил країн-членів НАТО.

Теоретичне підґрунтя. Вплив психологічних чинників війни на стійкість військовослужбовців, її формування, готовність та дії особистості, є системним, комплексним процесом і знайшло відображення в наукових публікаціях вітчизняних та іноземних дослідників, а саме:

- в теорії «рис» Г. Олпорта розглядається діалектика стабільності (незмінності) та мінливості (рухливості) властивостей особистості та доводиться їхня відносна стабільність;

- С. Мадді розробив модель життестійкості, що розглядає її як важливий людський ресурс з метою підтримання фізичного, психічного та соціального здоров'я;

- В. Стасюк, В. Ягупов та група науковців виокремили залежність боєздатності особового складу від рівня сформованості мотивації та психологічної стійкості (Stasyuk V. V., 2014; Yahupov V. V., 2023);

- Г. Горелов, В. Невмержицький, О. Охременко та Ю. Ярошок розглядають теоретичні і практичні засоби адаптації військовослужбовців до екстремальних умов несення військової служби. Проблеми адаптації у тій чи тій мірі також розглядаються у працях таких науковців як Н. Агаєв, Ю. Александровський, Ф. Березін, В. Бодров, Ю. Ільченко, О. Кокун, М. Корольчук (Vitalii Chornyi та ін., 2021), В.

Стасюк (Stasyuk V. V., 2014), О. Хайрулін, В. Чорний (Vitalii Chornyi та ін., 2021) та ін.;

- І. Аршава, М. Бочаров, О. Донець, К. Кім, С. Лисюк, Д. Шміголь розглядають психологічну стійкість особистості в екстремальних умовах (Donets' O. I. & Shmihol' D. O., 2017);

- В. Корольчук (Krainsiuk V. M., 2007), О. Когут (Kohut O. O., 2021), С. Лисюк (Lysyuk S. H., 2018), О. Бойко (Boyko O., 2022) та ін. науковці виділяють одну із істотних психологічних властивостей особистості – психологічну стійкість фахівця до стрес-факторів екстремальних ситуацій;

- В. Стасюк, С. Василенко (Stasyuk V. V. & Vasylenko S. V., 2010), М. Корольчук (Vitalii Chornyi та ін., 2021), В. Клочков (Klochkov, V., 2022), В. Мороз (Moroz V. M., 2022), О. Хайрулін (Khayrulin O. M., 2015), С. Хантінгтон (Huntington S., 1957), А. Романишин і А. Неурова (Neurova A.V. & Romanushyn A.M., 2023) та ін. розглядають проблему збереження та підтримання психологічного здоров'я військовослужбовців загалом і офіцерського складу зокрема (Os'odla V. I., 2021).

Під час аналізу впливу психологічних чинників війни на стійкість військовослужбовців та її формування, також були розглянуті основні погляди на визначення стійкості до стресу в інтерпретації В. Мільмана, В. Норакидзе, R. Cattell, J. Guilford, П. Фрес, Robert R. Sinclair, Thomas W. Britt (Robert R., 2013) та ін., а також напрями, які досліджують стійкість до стресу (традиційно-аналітичний, системно-регулятивний, системно-структурний); основні групи умов, що впливають на рівень психологічної стійкості.

Методи дослідження: Методологічну основу дослідження складає сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, застосування яких дозволило забезпечити достовірність отриманих результатів, досягнення сформульованої мети і завдання дослідження.

Загальнонаукові методи – аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція, порівняння та формалізація, дозволили дослідити загальні тенденції впливу психологічних чинників сучасної російсько-української війни на стійкість українських військовослужбовців.

Серед спеціальних методів, використаних під час дослідження,

відзначимо: спостереження, аналіз спеціальної літератури, експертні оцінки з метою аналізу поняття психологічної стійкості особистості в екстремальних умовах, визначення підходів до формування психологічної стійкості військовослужбовців до умов бойових дій.

Результати і обговорення. Сучасна російсько-українська війна потребує високої підготовки та професіоналізму військовослужбовців, висуває більш високі вимоги до формування стійкості складних навичок, умінь та інших психічних утворень, їхнього підтримання тривалий час і за різних умов. Зважаючи на це виникає актуальна проблема аналізу та врахування різноманітних чинників, які впливають на психологічну стійкість особового складу під час бойових дій.

У бойовій обстановці психіка військовослужбовця зазнає безліч різноманітних впливів. Одні з них сприяють мобілізації та концентрації фізичних та духовних можливостей людини, підвищенню бойової активності, хоробрості, самовідданості. Інші, навпаки, дезорганізують бойову діяльність військовослужбовців, блокують доступ до наявних резервів організму, дестабілізують роботу нервової системи та психіки. Треті не мають помітного впливу на бойову поведінку.

Із чинників, що впливають на психіку військовослужбовців, можна виокремити і психологічні (Hrytsevych T. L. та ін., 2022).

Людина протягом свого життя неодноразово потрапляє під вплив психотравмуючих чинників, які опосередковані раптовим виникненням екстремальної ситуації. Проте, особливості реагування на психогенні чинники є достатньо індивідуальними. Характер та інтенсивність психічних, психосоматичних і психопатологічних проявів у постстресовий період залежать від різних об'єктивних і суб'єктивних обставин.

До об'єктивних обставин відносяться, передусім, такі характеристики екстремальної ситуації, як гострота та сила прояву психотравмуючих чинників, а також раптовість і тривалість їхньої дії. До того ж більшість дослідників дотримуються думки, що чим вища інтенсивність прояву психотравмуючих чинників екстремальних ситуацій, тим вища вірогідність виникнення різноманітних психогенних розладів

безпосередньо у момент екстремальних ситуацій і в постстресовий період.

Як відомо, об'єктивно аналогічні ситуації по-різному впливають різних людей. Зважаючи на це, виділяють основні причини стійкої та нестійкої поведінки індивідів. У найзагальнішому вигляді поведінка психологічно стійкої людини здійснюється за такою схемою: завдання – мотив – дія – усвідомлення проблеми – негативна емоційна реакція – пошук методу подолання проблеми – зниження сили негативних емоцій – оптимізація рівня збудження та поліпшення функціонування. У психологічно нестійкої особистості схема інша: завдання – мотив – дія – усвідомлення проблеми – негативна емоційна реакція – хаотичні пошуки виходу – поглиблення усвідомлюваних утруднень – зростання сили негативних емоцій – погіршення функціонування – зниження мотивації або захисна реакція. Отже, психологічно нестійка людина може потрапити до ситуації самоіндукції негативного стану, що посилює прояв нестійкості та перешкоджає виконанню завдання.

До суб'єктивних обставин, що впливають на характер поведінки людини і зумовлюють вірогідність виникнення психогенних розладів, відносяться індивідуально-психологічні особливості самої людини (Neurova A.V. & Romanushyn A.M., 2023).

У наукових дослідженнях зазвичай виділяють чинники, які детермінують психологічну стійкість особистості: природжені особливості організму та ранній дитячий досвід, особистісні властивості, когнітивні чинники та чинники навколишнього середовища.

Відтак, характер поведінки людини в екстремальній ситуації і вірогідність розвитку психогенних розладів багато в чому залежать від певних особистісних якостей та індивідуально-психологічних характеристик людини.

До когнітивних чинників, що впливають на психологічну стійкість, відносять рівень сенситивності, уміння аналізувати свій стан і чинники зовнішнього середовища, минулий досвід і прогноз майбутнього (Krainiuk V. M., 2007).

Специфіка бойових дій в аспекті їхнього впливу на психіку, на відміну від інших екстремальних ситуацій, характеризується

крайнім вираженням характеристик екстремальності за ступенем небезпеки для життя та здоров'я індивіда, напруження її духовних, психічних і фізичних можливостей. Участь у бойових діях розглядається як чинник виникнення кризових станів особистості, специфічних психологічних трансформацій ціннісно-сислової системи, мотиваційно-поведінкової сфери, міжособистісних відносин. У класифікаційній схемі екстремальних видів діяльності військово-професійна діяльність передбачає наявність ситуацій другої та третьої груп складності у мирний час і третьої та четвертої – в умовах бойової обстановки (Hrytsevych T. L. та ін., 2022).

Як відомо, на сьогодні, існує чотири ключові поняття, якими в сучасній психології описуються екстремальні ситуації. Це поняття стресу, фрустрації, конфлікту і кризи. Провідним у зниженні психологічної стійкості та формуванні психопатології у військовослужбовців в умовах бойових дій є стрес. Стрес – це реакція, яка опосередкована оцінюванням загрози та захисними процесами. Сутністю стресової ситуації є втрата контролю, відсутність адекватної реакції на цю ситуацію при значимості для індивіда наслідків відмови від реагування на нею. Бойовий стрес призводить до виражених змін функціонального стану психічної діяльності, які характеризуються розвитком сильних негативних емоцій, таких як страх, тривога, важка розумова та фізична перевтома. Стрес – це поняття, що використовується для позначення низки станів та дій людини, які виникають у відповідь на різні психотравмуючі чинники (стресори). Стресори поділяють на фізіологічні (біль, голод, спрага, надмірне фізичне навантаження, висока чи низька температура тощо) та психологічні (небезпека, загроза, обман, образа, інформаційне навантаження тощо).

Під час бою військовослужбовці зазнають фізіологічного, психологічного (емоційно-поведінкового та інформаційного) стресу. Фізіологічний стрес пов'язаний зі змінами у роботі організму людини в екстремальних ситуаціях. Емоційний стрес виникає у зв'язку з постійними негативними емоціями, постійним страхом смерті та каліцтва, дезорганізує звичне психічне життя

людини в бойових умовах (Hrytsevych T. L., та ін., 2022).

Зазначені чинники здійснюють значний вплив на стійкість українських військовослужбовців, як під час бойової підготовки, так в ході бойових дій. Відтак, сучасний військовослужбовець має бути: висококласним фахівцем, професіоналом у своїй галузі; мати достатній рівень фізичної підготовки; володіти необхідною для військової служби сумою знань, умінь та навичок; мати моральну і матеріальну мотивацію до виконання функціональних обов'язків; бути психологічно стійким та всебічно готовим до ведення бойових дій.

Сучасна російсько-українська війна засвідчила, що рівень підготовленості особового складу окремих військових частин Збройних Сил України до виконання бойових завдань, особливо за «нестандартних» умов, не завжди відповідають сучасним вимогам (Lysyuk S. H., 2018).

Цілком очевидно, що вдосконалення професійної підготовки українських військовослужбовців необхідно розглядати разом з психологічними проблемами збереження ефективності їхньої військової діяльності та бойової активності.

При цьому, особливої актуальності набувають дослідження шляхів та способів підтримання високої психологічної стійкості та бойової активності особового складу під час ведення бойових дій як найважливіших складових, що забезпечують збереження бойової ефективності військ (сил) та досягнення перемоги у сучасній російсько-українській війні.

Надзвичайно великий та повчальний досвід щодо формування психологічної стійкості та бойової активності військовослужбовців накопичений у провідних країнах НАТО. До зазначеної проблеми західні фахівці підходять комплексно. Існуючі наукові підходи до розуміння психологічної стійкості військовослужбовців розглядаються у сукупності з цілісними особистісними характеристиками, окремими особистісними якостями, констеляціями різних особистісних чинників, стилем поведінки тощо. Внаслідок цього психологічна стійкість аналізується у системі, заданій такими координатами (Moroz V. M., 2022):

- 1) вимоги подій;
- 2) стрес та копінг;

- 3) індивідуальні чинники;
- 4) організаційні чинники;
- 5) результат.

Це дозволяє дослідникам розглядати психологічну стійкість як багатовимірний конструкт, що включає безліч характеристик, які відображають здатність військовослужбовця або малої військової соціальної групи відновлювати свій стан або адаптаційний процес, що дозволяє знижувати напругу бойової обстановки та хронічних стресів. Тобто психологічна стійкість – це не здатність зберігати незмінність своїх кондицій, а здатність, так би мовити, «пружинити», «відскакувати», «приспосовуватися». Психологічна стійкість військовослужбовця, на думку західних вчених, проявляється при наявності у нього (Moroz V. M., 2022):

- а) когнітивних ресурсів, що дозволяють ефективно вирішувати проблеми;
- б) емоційних умінь протистояти стресові;
- в) соціальних та сімейних ресурсів, які можуть бути залучені у потрібний час;
- г) здатності знаходити мету та сенс своєї служби;
- д) фізичної стійкості до тривалих труднощів.

На сьогодні, в провідних країнах НАТО (принаймні США, Великій Британії та Канаді) склалася ефективна система технологій формування психологічної стійкості військовослужбовців, яка включає:

- Stress Management Training (тренінг управління стресом, тренінг щеплення стресу, медитації уваги тощо);
- Preparatory Education – попереднє навчання (програма формування бойової свідомості “Battlemind”, надання військовослужбовцям необхідної інформації щодо психологічних явищ сучасного бою);
- Stress-Related Cognitive Appraisals – формування ефективних копінг-стратегій;
- Rolemodeling – використання поведінкових зразків для наслідування, досвіду бувалих військовослужбовців;
- Exposure/Mission Rehearsal Exercises – тренування військовослужбовців у виконанні завдань в обстановці, максимально наближеної до бойової, зокрема з використанням технології віртуальної реальності;
- Exposure to Internal Stimuli – тренування апарату стресового реагування.

У бойовій обстановці підтриманню психологічної стійкості військовослужбовців сприяють командири та фахівці з психічного здоров'я, які перебувають у таких пропорціях щодо військовослужбовців: у Британії – 1:2500–4000, США – 1:700, Канаді – 1:500–600 (Moroz V. M., 2022).

До підтримання психологічної стійкості включається психологічний актив – спеціально підготовлені військовослужбовці. У Британській армії, наприклад, діє Trauma Risk Management program – програма використання парамедичного персоналу (активу) на користь психологічної підтримки товаришів по службі.

По завершенні бойових дій учасники включаються до Third-Location Decompression Program – програму «декомпресії», тобто програму поступового (від 36 годин у британській армії, до п'яти діб у канадській) психологічного повернення учасників бойових дій до мирних умов життєдіяльності. 95% ветеранів вважають цю програму необхідною та ефективною (Robert R., 2013).

Водночас у США, на сьогодні, діє ексклюзивна і достатньо ефективна програма формування всебічної готовності військовослужбовців – Comprehensive Soldier Fitness (CSF). На стратегічному рівні ця програма відповідає на запитання: «Як зробити програму психологічної підготовки військовослужбовців збройних сил такою ж важливою, як і їхня фізична підготовка?».

На оперативному рівні вона показує, як командирам (начальникам) тренувати своїх підлеглих у військових частинах (підрозділах).

На тактичному рівні вона спрямована на навчання військовослужбовців способам подолання труднощів.

Програма формування всебічної готовності військовослужбовців CSF складається з чотирьох компонентів:

1) Global Assessment Tool (GAT) – програма оцінки всебічної готовності військовослужбовця (опитувальник, який налічує 105 питань), що дозволяє спланувати подальший його розвиток;

2) Comprehensive Resilience Modules – 24 різних онлайн-модулів, що складають серцевину психологічної підготовки військовослужбовця, які відповідають рівню вихідної готовності, займаній посаді та досвіду;

3) Master Resilience Trainer Course (MRTs) – 10-денний курс підготовки сержантів як ведучих тренінгів;

4) Institutional Training – елементи тренінгу, вбудовані до усіх видів професійної підготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовця (Robert R., 2013).

Як вважає більшість аналітиків, зазначені програми формування психологічної стійкості військовослужбовців провідних країн-членів НАТО є ефективними і спроможними, при раціональному використанні, посилити боєздатність збройних сил будь-якої держави. Відтак перспективну модель соціальної та психологічної підтримки персоналу Збройних Сил України необхідно розбудовувати з урахуванням досвіду провідних країн-членів НАТО та набутому досвіді застосування соціально-психологічних знань в умовах сучасної російсько-української війни.

Висновки. Внаслідок проведеного теоретичного аналізу проблеми дослідження окреслено вплив психологічних чинників сучасної російсько-української війни на стійкість українських військовослужбовців. Визначено, що характер поведінки військовослужбовця в бойовій обстановці і вірогідність розвитку психогенних розладів багато в чому залежать від певних особистісних якостей та індивідуально-психологічних характеристик людини. До когнітивних чинників, що впливають на психологічну стійкість особового складу, відноситься рівень сенситивності, уміння аналізувати свій стан і чинники зовнішнього середовища, минулий досвід і прогноз майбутнього.

Зазначені чинники здійснюють значний вплив на стійкості українських військовослужбовців під час бойових дій. Відтак, сучасний військовослужбовець має бути: високоталановитим фахівцем, професіоналом у своїй галузі; мати достатній рівень фізичної підготовки; володіти необхідною для військової служби сумою знань, умінь та навичок; мати моральну і матеріальну мотивацію до виконання функціональних обов'язків; бути психологічно стійким та всебічно готовим до ведення бойових дій.

Зважаючи на вищезазначене, доведено, що підтримання психологічної стійкості та бойової активності особового складу під час

бойових дій забезпечується психологічно обґрунтованою організацією професійної підготовки та практичної діяльності, створенням сприятливих психологічних умов та використанням спеціальних методів психологічної регуляції.

Отже, психологічну підтримку особового складу необхідно спрямувати на розвиток адаптаційних навичок, навичок асертивності та стресостійкості, вироблення конструктивних механізмів адекватної поведінки, опрацювання психотравмуючих ситуацій психофізіологічними і психотерапевтичними методами, оскільки зазначена робота є невід'ємною і обов'язковою частиною підтримання психічного здоров'я і психологічного супроводу військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях.

У той же час, психологічну профілактичну роботу та психолого-педагогічні заходи впливу необхідно спрямовувати на зміцнення та стабілізацію психічної стійкості військовослужбовців

загалом, яка є свого роду «щепленням» проти різних форм девіантної поведінки. При цьому наголошується, що забезпечення психологічної стійкості – це насамперед забезпечення адаптаційного потенціалу організму, рівнів реактивності, зниження особистісної та ситуативної тривожності, забезпечення психічної працездатності, результатом чого є збереження психічного здоров'я і професійного довголіття українських військовослужбовців.

За межами даної роботи залишилося коло питань, що очікують свого вирішення, а саме: дослідження відстроченого ефекту впливу бойового стресу (з інтервалом у півроку, рік тощо) на стан психічної стійкості та інших регуляторних механізмів психіки; виявлення схильності до різних форм девіантної поведінки; дослідження каузальних (причинно-наслідкових) зв'язків трансформації особистісної та професійної сфери військовослужбовців, які мають досвід бойових дій тощо.

Список використаних джерел

1. Білінов, О. А. (2016). Психологія бойової психічної травми : монографія. Талком.
2. Бойко, О. Контроль бойового стресу військовими лідерами. ГО “Український центр військового лідерства”. 11 травня 2022 р. URL: <https://enigma.ua/articles/kontrolb-boyovogo-stresu-viysbkovimi-liderami>. (дата звернення: 22.02.2024).
3. Бочаров, М. М. (2016). Оцінка рівня психологічної стійкості особового складу в управлінні підрозділами військ (сил). Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. № 1. С. 88–92.
4. Грицевич, Т. Л., Романишин, А. М., Неурова, А. Б., & Мацевко, Т. М. (2022). Психологія бою. Астролябія.
5. Донець, О. І. & Шміголь Д. О. (2017). Патологічні зміни фізичного і психічного здоров'я військовослужбовців під впливом екстремальних умов. Молодий вчений. № 4. С. 232–236.
6. Лисюк, С. Г. (2011). Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців до екстремальних ситуацій професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.09 “Психологія діяльності в особливих умовах”. Хмельницький.
7. Клочков, В. В. (2022). Особливості формування психологічної стійкості майбутніх офіцерів Збройних Сил України. Вісник Національного університету оборони України, 70(6), 67–77. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-70-6-67-77>.
8. Когут, О. О. (2021). Психологія стресостійкості особистості : монографія. ДЮО МВС України.
9. Крайнюк, В. М. (2007). Психологія стресостійкості особистості : монографія. Ніка-Центр.
10. Неурова, А. Б. & Романишин, А. М. (2023). Психологія індивідуальної роботи з військовослужбовцями: навчально-методичний посібник. Центр учбової літератури.
11. Мороз, В. М. (2022). Огляд досвіду формування і забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців армії США. Вісник Національного університету оборони України. № 3 (67). С. 80–88.
12. Осьодло, В. І. (2021). Психологічна допомога військовослужбовцям: навч.-метод. посіб. НУОУ ім. Івана Черняхівського.
13. Синишина, В. М. (2011). Теоретико-методологічні проблеми формування психологічної стійкості фахівців рятувальних підрозділів МНС. Проблеми екстремальної та кризової психології: зб. наук. пр. / Ун-т цивільного захисту України. Вип. 10. Х.: НУЦЗУ. С. 164–171.
14. Стасюк, В. В. & Василенко С. В. (2010). Сутність професійно-психологічного відбору військовослужбовців до діяльності в екстремальних умовах. Проблеми екстремальної та кризової психології. Вип. 8. С. 137–145.
15. Стасюк, В. В. (2014). Психологічне забезпечення діяльності військ (сил): підруч. НУОУ.

16. Хайрулін, О. М. (2015). Психологія професійного вигорання військовослужбовців: монографія. ТНЕУ.
17. Ягупов, В. В. (2023). Військова психологія; методологія, теорія та практика: підручник. Psychobook.
18. Robert, R. (2013). Building Psychological Resilience in Military Personnel : theory and practice / edited by Sinclair and Thomas W. Britt.
19. Huntington S. (1957). The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press.
20. Vitalii Chornyi, Sergii Boltivets, Mykola Korolchuk, Valentyna Korolchuk & Yurii Ivanov (2021). Motivational Preconditions of Specialist Leadership Development in the Process of Training. Journal of Higher Education Theory and Practice. Vol. 21 (14) 2021. P. 183–190. DOI: <https://doi.org/10.33423/jhetp.v21i14.4821>.

References

1. Bocharov, M. M. (2016). Otsinka rivnya psikhologichnoyi stiykosti osobovoho skladu v upravlinni pidrozdilamy viys'k (syl). [Assessment of the level of psychological stability of personnel in the management of units of troops (forces)]. Zbirnyk naukovykh prats' Tsentru voyenno-stratehichnykh doslidzhen' Natsional'noho universytetu oborony Ukrayiny imeni Ivana Chernyakhovs'koho. No 1 (56). s. 88–92. (in Ukrainian).
2. Boyko, O. (11 travnya 2022 r.). Kontrol' boyovoho stresu viys'kovymy lideramy. [Control of combat stress by military leaders]. HO "Ukrayins'kyi tsentr viys'kovoho liderstva". URL: <https://enigma.ua/articles/kontrolb-boyovogo-stresu-viysbkovimi-liderami>. (in Ukrainian).
3. Blinov, O. A. (2016). Psykholohiia boiovoi psikhichnoi travmy. [Psychology of combat mental trauma]. [monohrafiia]. K. : Talkom, 246 s. (in Ukrainian).
4. Building Psychological Resilience in Military Personnel : theory and practice / edited by Robert R. Sinclair and Thomas W. Britt. – Washington, 2013.
5. Donets, O. I. & Shmihol, D. O. (2017). Patolohichni zminy fizychnoho I psikhichnoho zdorov'ya viys'kovosluzhbovtziv pid vplyvom ekstremal'nykh umov. [Pathological changes in the physical and mental health of serviceman's under the influence of extreme conditions] Molodyy vchenyy. No 4. S. 232–236. (in Ukrainian).
6. Hrytsevych, T. L., Matsevko, T. M., Neurova, A. B. & Romanyshyn, A. M. (2022). Psykholohiia boiu. [Battle psychology] Lviv : Astroliabiia, 336 s. (in Ukrainian).
7. Huntington, S. (1957). The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press.
8. Khayrulin, O. M. (2015). Psykholohiia profesiynoho vyhorannya viys'kovosluzhbovtziv [Psychology of professional burnout of military personnel]: [monohrafiya]; za nauk. red. A. V. Furmana. Ternopil': TNEU, 220 s. (in Ukrainian).
9. Krainiuk, V. M. (2007). Psykholohiia stresostiikosti osobystosti. [Psychology of personality stress resistance]: [monohrafiia]. K. : Nika-Tsentr, 432 s. (in Ukrainian).
10. Klochkov, V. (2022). Osoblyvosti formuvannya psikhologichnoi stiikosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy. [Peculiarities of the formation of psychological stability of future officers of the Armed Forces of Ukraine.] Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy, 70(6), 67–77. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-70-6-67-77>. (in Ukrainian).
11. Kohut, O. O. (2021). Psykholohiia stresostiikosti osobystosti. [Psychology of personality stress resistance]. [monohrafiia]. Kryvyi Rih : DIU I MVS Ukrainy, 435 s. (in Ukrainian).
12. Lysyuk, S. H. (2011). Zabezpechennya psikhologichnoyi stiykosti viys'kovosluzhbovtziv do ekstremal'nykh sytuatsiy profesiynoyi diyal'nosti [Ensuring the psychological resilience of serviceman's to extreme situations of professional activity]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. Stupenya kand. psikhol. nauk. spets. 19.00.09 "Psykholohiia diyal'nosti v osoblyvykh umovakh". Khmel'nyts'kyi. (in Ukrainian).
13. Moroz, V. M. (2022). Ohlyad dosvidu formuvannya i zabezpechennya psikhologichnoyi stiykosti viys'kovosluzhbovtziv armiyi SSHA. [Experience review of psychological resilience formation and provision of U.S. Army military personnel]. Visnyk Natsional'noho universytetu oborony Ukrayiny. No 3 (67). S. 80–88. (in Ukrainian).
14. Neurova, A. B. & Romanyshyn, A. M. (2023). Psykholohiia indyvidualnoi roboty z viiskovosluzhbovtsiamy [Psychology of individual work with military personnel]. [navchalno-metodychnyi posibnyk]. Tsentr uchbovoi literatury. (in Ukrainian).
15. Psykholohichna dopomoha viys'kovosluzhbovtziyam [Psychological assistance to military personnel]: navch.-metod. posib. / kolektyv avtoriv; za zah. red. V. I. Os'odla. K. : NUOU im. Ivana Chernyakhovs'koho, 2021. 144 s. (in Ukrainian).
16. Stasyuk, V. V. (2014). Psykholohichne zabezpechennya diyal'nosti viys'k (syl) [Psychological support of troops (forces)] : pidruch. NUOU. (in Ukrainian).
17. Stasyuk, V. V. & Vasylenko, S. V. (2010). Sutnist' profesiyno-psikhologichnoho vidboru viys'kovosluzhbovtziv do diyal'nosti v ekstremal'nykh umovakh. [Essence of professional and psychological selection of military personnel for activities in extreme conditions] Problemy ekstremal'noyi ta kryzovoyi psikhologiyi. Vyp. 8. S. 137–145. (in Ukrainian).

18. Synyshyna, V. M. (2011). Teoretyko-metodolohichni problemy formuvannya psykholohichnoyi stiykosti fakhivtsiv ryatuvальnykh pidrozdiliv MNS. [Theoretical and methodological problems of formation of psychological stability of specialists of rescue units of the Ministry of Emergencies] *Problemy ekstremal'noyi ta kryzovoyi psykholohiyi* : zb. nauk. pr. / Un-t tsyvil'noho zakhystu Ukrainy. Vyp. 10. KH.: NUTSZU. s. 164–171. (in Ukrainian).

19. Vitalii Chornyi, Sergii Boltivets, Mykola Korolchuk, Valentyna Korolchuk & Yurii Ivanov (2021). Motivational Preconditions of Specialist Leadership Development in the Process of Training. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. Vol. 21 (14) 2021. P. 183–190. DOI: <https://doi.org/10.33423/jhetp.v21i14.4821>.

20. Yahupov, V. V. (2023). Viiskova psykholohiia ; metodolohiia, teoriia ta praktyka. [Military psychology; methodology, theory and practice], [pidruchnyk]. Psychobook. (in Ukrainian).

Summary

THE INFLUENCE OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS OF THE MODERN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ON THE STABILITY OF UKRAINIAN MILITARY SERVANTS

Chorny V. doctor of science in philosophy, professor, Scientific-Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine

Romanishin A. candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Scientific-Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine

Ostapchuk O. candidate of Historical Sciences, Scientific-Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine

The article examines the problem of psychological stability of servicemen of the Armed Forces of Ukraine. As a result of the theoretical analysis of the research problem, the influence of psychological factors of the modern Russian-Ukrainian war on the resilience of Ukrainian military personnel was considered.

Introduction. *The modern Russian-Ukrainian war actualized the issue of a radical rethinking of the previously stable stereotypes, formed even in the days of relatively peaceful life, proved the need to take into account and evaluate basic psychological factors, such as, in particular, the psychological stability of military personnel. As is known, a low level of resistance to stress, the inability of a serviceman to counteract its destructive influence, lead to negative consequences in the mental, professional and behavioral spheres. Available statistics and scientific studies of the state of this problem convincingly prove the need for careful formation and improvement of combat activity and psychological stability of servicemen during the performance of assigned tasks.*

Purpose. *The purpose of the study is to determine and substantiate the influence of psychological factors of the modern Russian-Ukrainian war on the stability of Ukrainian military personnel.*

Methods. *The methodological basis of the research is a set of general scientific and special methods of scientific knowledge, the application of which allowed to ensure the reliability of the obtained results, the achievement of the stated goal and task of the research.*

Conclusion. *As a result of the theoretical analysis of the research problem, the influence of psychological factors of the modern Russian-Ukrainian war on the resilience of Ukrainian military personnel is outlined. It was determined that the character of a soldier's behavior in a combat environment and the likelihood of the development of psychogenic disorders largely depend on certain personal qualities and individual psychological characteristics of a person. Cognitive factors affecting the psychological stability of personnel include the level of sensitivity, the ability to analyze one's condition and factors of the external environment, past experience and future forecast.*

Keywords: *psychological stability; combat activity; extreme situation; emotional tension; psychogenic losses.*

Концептуалізація – Романишин А. М., Остапчук О.П.

Методика – Чорний В. С.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

The authors declare that they have no conflict of interest.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 10.06.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 29.07.24.

© 2024. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.